CHAPTER 15

ŞİİR VE GÖSTERGEBİLİM: ATTILÂ İLHAN'IN *SİSLER BULVARI* ÖRNEĞİ

POETRY AND SEMIOTICS: THE EXAMPLE OF *SİSLER BULVARI* BY ATILA ILHAN

Özge SÖNMEZ¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Buca Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye
e-mail: osonmez1982@yahoo.fr

DOI: 10.26650/BS/AA14.2021.001-1.15

ÖZ

Yazınsal metinler okuyucularının duyu dünyasında estetik bir haz yaratma yönleriyle diğer metin türlerinden ayrılırlar. Yananlam boyutu bakımından oldukça zengin olan bu metin türleri, söz sanatları, özlülük, özgünlük gibi pek çok açıdan araştırmacıların inceleme nesnesi olmuştur. Bu metinlerde temel öğeler kişi, zaman ve uzam temel ulamları olarak karşımıza çıkar. Tüm bu ulamlar kendi içlerinde birçok yöntemle incelenebileceği gibi, birbirleriyle kurdukları bağlantılar, birbirlerini değiştirip dönüştürmeleri açısından da değişik disiplinlere konu olurlar. Uzam da bu ulamlardan biridir. Uzam ulamının yeri ve işlevi günümüzde birçok bilimsel yöntemle incelenmektedir. Bu yöntemlerden biri de göstergebilimdir. Göstergebilim yöntemi kullanılarak; roman, öykü, şiir gibi birbirinden farklı özellikler gösteren metin türlerinin anlam katmanları, eyleyenlerin birbiriyle olan ilişkileri, somuttan soyuta doğru giden derin yapı açık bir biçimde ortaya konulabilmektedir. Uzam tüm bu türlerde, hem özneyi etkileyen, hem öznedenden etkilenen, kimi zaman da başlı başına bir özneye dönüşebilen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Uzamın düzyazı türlerinde olduğu kadar şiirde de örtük ya da açık ama oldukça belirleyici rolü vardır. Çalışmada ülkemizin en önemli şairlerinden biri olan Attilâ İlhan'ın *Sisler Bulvarı* adlı şiir kitabında kullandığı uzamlar yazınsal göstergebilim yöntemiyle incelenecektir. Şiirlerde yaratılan imgesel uzamlarda kullanılan sözcükleri bu yöntemle göre sınıflandırarak, imgeselleştirilmiş uzamın şair-özneyi nasıl etkilediği, nasıl dönüştürdüğü gösterilecektir. Çalışmada, örtük bir anlatım biçimine sahip olan şiirde, uzamla ilişkide bulunan örtük yapılar göstergebilimsel yöntemle incelenerek; şairin şiir estetiği, biçimi ve uzam öğesinin şiirdeki işlevselliğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, şiir, uzam, yazınsal göstergebilim, Attilâ İlhan

ABSTRACT

Literary texts differ from other types of text in their sense of creating aesthetic pleasure in the world of emotion in their readers. These types of texts, which are very rich in terms of connotation, have been the object of investigation by researchers in many aspects, such as figure of speech, conciseness, and originality. In these texts, the basic elements appear as person, time, and space. All of these can be examined with many methods, and they are subject to different disciplines in terms of the connections they establish with each other and their transformation. The place and function of the space are examined by many scientific methods today. One of these methods is semiotics. By using the semiotics method, the meaning layers of text types that show different characteristics, such as novel, story, poetry, the relationship between the actors, and the deep structure from concrete to abstract, can be clearly revealed. In this study, the spaces used by Attilâ İlhan, one of the most important poets of our country, in his poetry book titled *Sisler Bulvarı* will be analyzed through literary semiotics. By classifying the words used in the imaginary spaces created in poems according to this method, it will be shown how the imagined space affects the poet-subject and transforms it. In this study, in the poem, which has an implicit form of expression, all implicit structures in relation to space are examined through the semiotic method. The aim is to reveal the poetic aesthetics, style, and functionality of the poet in poetry.

Keywords: Semiotics, poetry, space, literary semiotics, Attilâ İlhan

EXTENDED ABSTRACT

Literary texts have been the subject of various research disciplines from past to present and have been studied using many different methods. One of them is literary semiotics or narrative semiotics. Narrative semiotics examines many types of narrative texts, such as the object of research, novel, story, cinema, or theater, starting from the surface structure and moving to the deep structure to cover the productive process of the meaning. The thematic and discursive dimension, time, space, subject relationships, narrative program, and semiotic quadrangle form the steps of this method. Poetry, a literary genre, has also been the research object of semiotics. However, due to its structure, it does not have a narrative style drawn in clear lines as in the prose types. It was chosen less frequently as a study object than other types. In the language of poetry, where logical contexts in subject-time-space relations are mostly broken, the space that transforms the subject as well as being transformed into the subject changes and transforms when time reaches an important place in poetry. The words chosen by the poet while forming his poetry and the ways in which the words are connected can destroy space or bring it to the dominant position. At this point, traces of the poet's own life can be found, as well as the fictional spaces created by his fictional poetry. Due to the closed and subtracted structure of the language of poetry, person, space, and time relationships can be lost. While the existence of space is almost indispensable in narrative genres, it is not necessary in poetry. In

fact, poets sometimes try to deliberately destroy the space. It is an important factor affecting time and space. The relations between time, space, and subjects in prose and the relations between time, space, and subjects in poetry are different. While this is more systematic in prose, there is no such requirement in poetry. The spaces of the poem, which is elliptical by its nature, are completed by the reader. For example, the same space may change and develop over the years. On the contrary, it may deteriorate. Even if time is not visible, its effects on space are tangible. The time domain, which is also very important in literary art products, gets more complicated when it comes to poetry, because in poetry, each structure is altered according to the norms of subtle, implicit, and everyday language use. However, it is almost impossible to write a poem that contains no temporal elements, whether explicit or implicit. Attilâ İlhan, a socialist-realistic poet, was fascinated by Nâzım Hikmet, and based on modern poetry, he also created his own style by adding the formal features of folk poetry and Divan poetry. According to his own period, the poet, who developed his own voice mainly handled social problems with a realistic view, however, as a self-described city poet, he presented the crises of modern man to the reader in a new language. Attilâ İlhan's *Sisler Bulvarı*, which is an important building block of Turkish poetry, was chosen as a whole in order to grasp how space works in poetry. Poems in the book, the words of space, the types of space, the relationship between space and subject and time, and the methods of Greimas semiotics were used. Although the closed, subtracted structure of the language of poetry differs from narrative texts, it reveals the space of the poet's creation, how he established his universe of signs, and his ability to use his mother-tongue and style.

Giriş

Yazınsal metin türleri geçmişten günümüze çeşitli araştırma disiplinlerinin konusu olmuş ve birçok farklı yöntem kullanılarak incelenmiştir. Bunlardan birisi de yazınsal göstergebilim ya da anlatı göstergebilimidir. Anlatı göstergebilimi; roman, öykü, sinema, tiyatro gibi anlatısal içerikli birçok türü yüzey yapıdan başlayarak, anlamın üretici sürecini kapsayacak şekilde derin yapıya kadar (ya da tersi yolla) inceler. Yücel'e göre: "Kendisini algılayan biri bulunduğu sürece, devingen bir ufuktur dünyamız; bizim algıladığımız ya da tasarladığımız dünyadır, nesnel ve değişmez bir dünya değil. Bunun sonucu olarak, dünya konusunda her türlü bilginin en azından üç işlevi olduğu söylenebilir: dünyanın kendisi (uzam), onu ele alan özne (belli biri) ve her ikisinin de yer aldığı zaman (belli bir an). Bu üç öğeden birinde en ufak bir değişiklik olmuşsa, dünya aynı dünya değildir artık" (Yücel, 1979, s. 11). İzlemsel, söylemsel boyut, zaman, uzam, eyleyen ilişkileri, anlatı izlencesi ve göstergebilimsel dörtgen bu yöntemin basamaklarını oluşturur. Yazınsal bir tür olan şiir de göstergebilimin araştırma nesnesi olmuştur. Ancak yapısı gereği kendisinde düz yazı türlerinde olduğu gibi belirgin hatlarla çizilmiş bir anlatısal bulundukları için, diğer türlere oranla inceleme nesnesi olarak daha az seçilmiştir. Şiir dilinin düzyazı diline göre sapmalar, alışılmadık bağdaştırmalar, imgeler, söz sanatları ve anlam boşluklarıyla örülü kapalı ve eksilteli yapısı gereği; kişi, uzam ve zaman ilişkileri kaybolabilmektedir. Uzamın varlığı anlatısal türlerde karşımıza neredeyse bir olmazsa olmaz ulam olarak çıkarken, şiirde böyle bir zorunluluktan söz edilemez. Hatta kimi şairler şiirlerinde kimi zaman bu ulamı bilinçli olarak yok etmeye çabalarlar. Şiirde uzam ulamının nasıl işlediğini kavrayabilmek için Türk şiirinin önemli yapıtaşlarından biri olan şair Attilâ İlhan'ın *Sisler Bulvarı* şiir kitabı bütüncü olarak seçilmiştir. Kitaptaki şiirler; uzamın sözcükleri, uzamın türleri, uzamın özne ve zamanla ilişkileri açısından ele alınmış, bu sınıflandırmalar yapılırken A. J. Greimas göstergebiliminin yöntemlerinden yararlanılmıştır.

1. *Sisler Bulvarı* Kitabında Uzam Sözcükleri

Attilâ İlhan'ın (1925-2005) 1954'de yayınlanan şiir kitabı *Sisler Bulvarı*, 145 sayfa ve 39 şiirden oluşmaktadır. Şair kitabını 5 bölüme ayırmıştır: "Başka yerde olmak", "kaptan", "yeraltı ordusu", "bursa'da yaylımateş" ve "barakmuslu mezarlığı". Çalışmada, bölümlerdeki şiir sayısının dengesini gözetmek için "kaptan" ve "yeraltıordu" bölümleri birleştirilerek, kitap dört kesite ayrılmıştır.

Toplumcu-gerçekçi bir şair olan İlhan, Nazım Hikmet'ten çok etkilenmiş, modern şiiri temel alarak, aynı zamanda halk şiirinin ve Dîvan şiirinin biçimsel özelliklerini de sesine katıp kendi biçimini oluşturmuştur. Kendi dönemine göre, eski ve yeni şiir anlayışını yaratıcı

bir biçimde birleştirerek kendi sesine ulaşan şair, ağırlıklı olarak toplumsal sorunları gerçekçi bir bakışla işlemiş, bununla birlikte kendi deyişiyle “bir kent şairi” olarak, kendisini kent uzamında konumlandırıp modern insanın bunalımlarını yeni bir dille okuyucuya sunmuştur. *Sisler Bulvarı* modern anlayışla yazılmıştır, son iki bölümde ise halk şiirinden el almıştır.

“Şiir dili” ölçünlü, herkesin üzerinde anlaştığı bir dil değil, doğal dille yaratılmış ama ölçünlü dilden sapan, farklılaşan bir dildir. Bu farklı dil duyarlığı paylaşıldığı ölçüde, şair ile okuru arasında özgül bir iletişim kurulur. Belki de bu nedenle belli istisnalar dışında, belli şiirler, belli dizeler kitlelere mal olur; diğerleri sınırlı, özel şiir okuyucuları tarafından benimsenir. Şiir, belli bir duyarlık belli bir birikim ve hem yazar hem okur için, çok çalışmayı gerektiriyorsa, anlaşılması ve çözümlenmesi de uğraş gerektiriyor demektir” (Kıran, 2005). Özne-zaman-uzam ilişkilerindeki mantıksal bağlamın çoğunca koptuğu şiir dilinde, hem özneyi dönüştüren, hem de öznece dönüştürülen, zaman ulamınca da değişip dönüşen uzam şiirde önemli bir yere sahiptir. Şairin şiirini kurarken seçtiği sözcükler ve sözcüklerin birbirine bağlanış biçimleri uzamı yok edebileceği gibi, başat konuma da getirebilir. Bu noktada şiirde şairin kendi hayatından izler bulunabileceği gibi, kurgusal “şiirbeni” yani “persona lirik”in yarattığı kurgusal uzamlarla da karşılaşılabilir.

1.1. *Sisler Bulvarı* Kitabının Birinci Bölümünde Uzam Sözcükleri

Denis Bertrand’ın “anamlamanın üretici süreci” tablosunda yer alan ilk düzey söylemsel yapılara aittir. Betisel ve izleksel yerdeşliklerin incelendiği bu yapıda uzam betisel yerdeşliklerden biri olarak yer alır (Bertrand, 2000, s. 29). *Sisler Bulvarı* kitabında incelenecek olan uzama ait sınıflandırma beş ana gruptan oluşmaktadır: Uzam belirten özel yer isimleri, cins isimler ve isim tamlamaları, sıfat ve sıfat öbekleri, yer belirteçleri ve uzamda hareket/hareketsizlik ya da uzamda ve uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller. Kitaptaki tüm şiirler taranarak sınıflandırma gerçekleştirilmiştir. *Sisler Bulvarı*’nın “başka yerde olmak” adlı birinci bölümü 8 şiirden oluşmaktadır.

Tablo 1. Sisler Bulvarı-Birinci Bölüm					
	Özel yer isimleri	Cins isimler ve isim tamlamaları	Sıfat ve sıfat öbekleri	Yer belirteçleri	Uzamda bir hareket/hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller
Şahane Serseri	X	yol (4x), dağ, nehirler, denizler, dünya, şehirler	koca dünya, büyük şehirler, yedi dağın yolları	uzaktan, damarlarımda	duramamak, tünemek, koşturmak, geçmek, gitmek, terk etmek, yola düşmek
Başka adam	Alsace, Raspail bulvarı, Zuider-zee körfezi, Orfevre rıhtımı, Palermo ve Calabria sahillerinde, İstanbul limanı, Marsilya limanı, Luxembourg bahçesi, Paris, Paris şehri, Ubangi Şari'	türkülerin başladığı bittiği yer, duvarların arkası, türkünün kıyısı, deniz boyları, deniz fenerleri, sahiller, güverte, bulvarlarda, yerin altında, dünya, köstebek yavrusu metrolar, kaldırımlar, şehirsiz, orman, sokaklar, gemiler, deniz	bir başka dünya, dört duvarın, uğultulu orman	(akşamın) içinden, altında, el değmemiş yıldızların altındaki, gemilerin kayboldukları yerde, gökte, cömert bir maviliğin ortasında	gelip geçmek, yola çıkmak, alıp götürmek, kıyısından geçmek, geçmek(3x), uçurmak, gitmek
Bir üç ve beş	X	deniz, denizler, liman (x2)	denizler kızılca kıyamet	yerinde, doğu, batı, kuzey, güney	kaçmak, akıp geçmek, koşturmak
Eski deniz halkı	Akdeniz, Mesina boğazı, Septe boğazı, Roma, rodos kalesi, büyük okyanus, 20'nci meridyen derecesi, 15'nci meridyen derecesi, Kuşadası'ndaki Sürmene'deki, Cenup kutbu', Terra del fuego, ateş arazisi	kalyon, liman meyhanelerinde, boğazlar, antonius'un gemileri, gemiler, buz denizleri, (tilkinin bakır tükürdüğü bir) limana	yeşil zaman kalyonları, eski deniz mezarlığı, hayreddin şarkılarının mezarlığı, karakurum çölleri	bağımsız batılarda	(sürülerini) açıklara sürmek, girmek, uçurmak, gitmek, dolaşmak, inmek, -e uzanmak, durmak (x3)

liman	Galata rıhtımı, Abanoz, Üsküdar, tophane rıhtımı, Haliç, 3.cü arz derecesinde (x2), İzmir (x2), Balear adalarında	yer, şehir, sokak (x2), cep, deniz, köprüler, bir yerde (x2), gemici barında (x2), hapis, dünya	eski bir liman kahvesi, bakir bir orman	(kulaklarımın) içinde	götürmek
Tatyos'un kahrı	Marsilya (x3), İstanbul (x2), Palermo feneri, Aşkale	güverte, rıhtım, deniz, vapur, gemi	kel bir dağ	taşların üstünde	binmek, kaçmak (x2), durmak, beklemek, getirmek
Cinayet saati	Haliç, Kasımpaşa	Vapur (x3)	X	X	X
Başka yerde olmak	İzmir (x2), Akdeniz, Karşıyaka, İstanbul (x4), Sultanahmet, Beşiktaş, Sarıyer, Vezüv, Napoli x2, Napoli garı x2, Santa-lucia, Paris (x4), Notre-dame, Afrika, Gare de l'est	deniz kahvesi, deniz x3, tren,	aşağılık bir gemici barı, yoksul bir otel	civarında, uzaktan, içimde	dağılmak, üstüne yürümek

Taşçıoğlu'na göre, “mekan kendiliğinden var olmaz, insan tarafından “mekan” haline getirilir ve “mekan” adıyla tanımlanır” (Taşçıoğlu, 2013, s. 9). Şair de bir özne olarak okuyucusuna son derece geniş bir coğrafya haritası sunar ve bu harita kurgusal uzamlardan çok, gerçek uzamlarla örülmüştür. *Sisler Bulvarı* kitabının birinci bölümündeki uzam sözcükleri sınıflandırdığında özel yer isimlerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Fransa'dan Hollanda'ya, Türkiye'den Afrika'ya, Akdeniz'den Güney Kutbu'na, Güney Amerika'nın güney ucundaki adalar topluluğundan Rodos adasına kadar uzanan geniş bir coğrafya şiirlerin uzamını oluşturur. Açık uzamın ağırlıklı olarak işlendiği şiirlerde sadece ülkeler değil, şehirler, semtler, adalar, boğazlar, körfezler, rıhtımlar, kaleler, limanlar, bulvarlar, garlar sıklıkla okuyucunun karşısına çıkar. Aşkale, Kuşadası, Sürmene, Paris, Marsilya, Karşıyaka, Beşiktaş, Napoli, Palermo gibi birbiri arasında hem coğrafi uzaklık hem de kültürel farklılık bulunan uzamlar, okuyucunun zihnindeki uzamı da genişletir. “Modern şehir, hem mekanları ayırtıran hem de sosyoekonomik sınıflar için heterojen mekanlar üreten bir yapıdır; caddeler,

bulvarlar, parklar gibi soysal mekanlar herkesin mekanıdır. Kamusal alanlar da bütün farklı sosyal grupların karşılaşabileceği mekanlar olarak düşünülebilirler. Bireysel mekanlar ise bu geniş alanlara açılmazlar; olabildiğince yalıtılmışlardır” (Narlı, 2014, s. 22). Cins isimler ve isim tamlamalarında ise yollar, dağlar, denizler, ormanlar, kıyılar, sokaklar, gemiler, vapurlar, trenler ağırlıklı olarak öznenin bir zamanlar içinde bulunduğu, düşlediği, ya da olmak istediği yerlerdir. Sıfat ve sıfat öbekleriyle birleşen yer adları kimi zaman esenlikli, kimi zaman eseniksiz, kimi zaman da yansız bir duruma kavuşur. Yer belirteçleri ise anlatılarda olduğu gibi yine öznenin kendini ve nesnelerini uzam içinde konumlandırmasını sağlar. Ancak anlatılardan farklı olarak sıklıkla, imgesel uzamlara tanıklık ederiz, “akşamın içinden”, “el değmemiş yıldızların altı”, “cömert bir maviliğin ortasında” gibi kullanımlar okuyucunun zihninde soyut uzamları somutlaştırmaktadır. Uzamda hareket/hareketsizlik bildiren fiiller ise diğer sözcük türlerine oranla daha azdır. Bunun nedeni şiir dilinin eksilti yapıya sahip olması ve şairin hareket içeren etkin bir durumdan daha çok edilgen, düşsel bir imgelem dünyasına seslenmeyi tercih etmesindendir. Kullanılan fiiller çoğunlukla “gelmek”, “gitmek”, “durmak”, “geçmek” gibi çokanlamlı ve kullanım sıklığı yüksektir.

1.2. *Sisler Bulvarı* Kitabının İkinci Bölümünde Uzam Sözcükleri

Sisler Bulvarı kitabının ikinci bölümü 9 şiirden oluşmaktadır. Bu bölümdeki uzam sözcükleri sınıflandırdığında aşağıdaki tablo elde edilir:

Tablo 2. <i>Sisler Bulvarı</i> -İkinci Bölüm					
	Özel yer isimleri	Cins isimler ve isim tamlamaları	Sıfat ve sıfat öbekleri	Yer belirteçleri	Uzamda bir hareket/hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller
La donna e mobili	Paris, Maubeuge sokağı, Taksim Harbiye yolu, boulevard Sebastopol, Belleville, Barbes metrosu	sokaklar (x2), dünya (x2)	dört bucağa	kalbinde, taraflarında, sağında, solunda	gelip durmak, yürümek,
Mırç	İstanbul, Kasımpaşa, Haliç	memleket (x2), dağ, kayık	X	uzak	geçmek

kaptan	Paris'in gökleri (x2), Au Vieux Chatelet, Montmartre metrosu, Rue la Fayette, Luxembourg garı, Paris (x4), Saint-Michel, avenue Wagram, Cahtelet, Saint-Jacque kulesi, Cafe d'ecluse, Seine kıyısı (x2), Seine, Dupont, Faubourg Saint-Denis, Julien'in kapısı önünde, Tout-va-bien kahvesi, concorde, Bordeaux (x3), Saint Vincent de paul kilisesi, parisin duvarları, 3. Paralelde, Cenova, Marivaux sineması, Marsilya (x2), Austerlitz garı (x2), Samaritain, Dakar, Asor adalarında, Seine kitapçıları, Sacre-Coeur, Eiffel'in dibi, Saint-Dominique sokağı, Paris'in damları	ev, kahve (x3), çiçekçi, duvar dibi, talebe kahvesi, metro, sokak (x3), pazar, camların arkasında, raflarda, tren, garın merdivenleri, cehennem, otel, saat kulesi, dağlar nehir gemilerinde, dünya, trenin barında, yağmurlu camlar, ocak, vapur, şilebin kış güvertesinde, deniz feneri, nehir, kaldırımlar (x2), bistro,oda, camlar	küçük nehir kahvesi başka şehir	civarında, dirseğindeki, arkası	önünden geçmek, beklemek, durmak (x2), girmek, çekip gitmek, defolup gitmek,
Emperyal oteli	Emperyal oteli (x3), İstanbul, Cumhuriyet bahçesi, Tepebaşı, Asmalımescit, haliç	camlar, gemiler, vapur, otelin penceresi, şehir, kapı, sokak	X	(aklının) içinde	dönmek, durmak, gezmek
pia	Singapur	şehir (x2), otel, rıhtım (x2)	başka şehir (x2)	uzak	gelmek,gitmek (x2), çıkıp gitmek,
Sisler bulvarı	Sisler bulvarı (x9) Yeni kapı, Afrika, Kazablanka, İstanbul, Aksaray	bulvar (x2), şehir (x2), cam, köşe başı, dağlar, deniz feneri, tren, bulvar durağı, evim, gemi, liman, vapur	ıslak kaldırımlar	yukarıda	durmak, getirmek, götürmek, kaçmak, ayaklanmak
Bence malumdur	X	karınca yuvalarından, sokaklar (x2), yıldızların kayboldukları yer	buğulanmış camların arkasında, kara toprakta, ışısız kömürsüz karınca yuvalarından	bulutların içinde (x3), gözlerinin üstünde, üstüne (x2), uzaktan	yürümek, varıp gelmek, gelmek (x2), gitmek

Yeraltı ordusu	Gramos dağları, Prag, Varşova, anwers, Norveç, songe fiyortu, Tuna, Tuna boyları (x2), santa avgusta, ikizler takımıyıldızı, brindsı açıkları, Viyana şehri, Ukrayna stepleri, viyana (x4), İtalya (x2), Afrika (x3) , Akdeniz, Marsilya (x2) , Fransa (x2), Bilbao'nun gökleri, Nümburg, Hollanda, Belçika, Avrupa'nın başşehirleri, Deutschland, İspanya'nın göklerine, Madrid'in varoşları	denizler (x6), dağlar (x2), yol (x5) ,viraj (x6), taverna (x2), ufuk (x2), denizaltı gemisi, ayaklarının dibi, burun, meydanlar, enlem, boylam, tarlalar (x2), köprü (x2), kayalar, suların altı, sandal, deniz feneri, dünya, gemi (x6), suyun üstünde, doğu cephesi (x2), kahveler, dağ köyleri, kıyıları, güneyden kuzeye, bahçede, vagonun kapısı, panzer tankının gözetleme yeri, rüyasının pencerelerinden, toprak, duvarın dibi, yelken, kuzey bölgesi	heyecanlı ormanlar, uçsuz bucaksız Ukrayna stepleri, eski rıhtım üzerinde, bütün bir liman, rüzgârlı bir dağbaşında, o eski o cumhuriyetçi Madrid'in, fırtına denizinde	üstünden, altında, önünde (x2), ardında, doğudan, yukarıda, burada, uzakta, beride, yukarıdan	çıkıp gelmek (x2), gitmek, beklemek, gelmek, üzerine yürümek
Silezya dağları'ndan uzakta	Silezya dağları (x4), vietnam	suyun içindeki, yeryüzü, yerin altı, suyun üstünde, suyun altında, şehir, köprünün demirleri, köşe, sokak, dünya	karlı Silezya dağları	Uzaktaki (x6)	Gitmek

Bu bölümde, özel yer isimlerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Fransa, Marsilya, Paris, İstanbul, Prag, Viyana, Varşova, Polonya, İspanya, Vietnam, Belçika, Almanya, Norveç, Dakar, Afrika, Ukrayna, İtalya, Singapur gibi birçok şehir ve ülke şiirlerin uzamını oluşturur. İstanbul'un çeşitli ilçeleri de sıklıkla uzam olarak seçilmiştir. Dağlar, nehirler, fiyortlar, stepler, açık denizler, adalar, hatta takım yıldızlar doğal uzamlar olarak yine karşımızdadır. Kitapçılar, kiliseler, metrolar, sinemalar, bahçeler, oteller bu bölümdeki şiirlerde kültürel uzamdır. Aynı zamanda bazı ülke ve şehirlerin gökleri özel olarak vurgulanmıştır. Sokaklar, bulvarlar ve garlar yine sıklıkla kullanılan uzamlardır. Genel anlamıyla dünya, dağlar, denizler, tarlalar, kayalar, toprak, su, doğal uzamlar; yollar, köprüler, kahveler, meydanlar, rıhtımlar, denizaltılar, gemiler, vapurlar, trenler, vagonlar, duvar dipleri, deniz fenerleri gibi insan eliyle,

insanlar için oluşturulmuş uzamlar tekrarlanmıştır. Otel pencereleri, camlar, damlar, kapılar, duvarlar ara uzam olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Bu bölümde iki kurgusal uzama tanıklık edilir: “Emperyal oteli” ve “cehennem”. Şairin yaşadığı dönemde de, her batı Avrupa kentinde bir Emperyal otel vardır. Cehennem ise inananlara kitaplı dinler tarafından, kötülerin öldükten sonra cezalandırılacakları yer olarak duyurulduğu gerçek dünyada göndergesi olmayan uzamdır. Dolayısıyla gerçek ve somut olarak kabul edilebilecek bir uzam değil, kurgusal ancak esenliksiz betimlemeleriyle inananlar için gerçekmiş olarak kabul edilen bir soyut ve kültürel uzamdır. “Heyecanlı ormanlar”, “uçsuz bucaksız Ukrayna stepleri”, “ışksız, kömürsüz karınca yuvaları”, “fırtına denizi” gibi birçok sıfatla birleşmiş uzam isimleri okuyucunun imgelem dünyasını açar, daraltır, boğar ya da ışıklandırır. Okuyucu alışılmadık bağlantılarla karşılaştığında kendi düşünce dünyasının kalıplarını yıkarak şairin seslettiği dünyanın içine girmeye başlar. Örneğin, karınca yuvalarının küçüklüğünü, darlığını hayal ederken, birden bire kendini bir uçsuz bucaksız genişlikte bulur. Yer belirteçlerinde ise şiir dili alışık olduğumuz konumlandırmaları kullanmasının yanı sıra, “akıl”, “kalp”, “damarlar”, “dudaklar”, “gözler” hem bilişsel hem de somut uzuv ya da organ adlarını uzama dönüştürür: “aklının içinde siyah bir vapor”, “kalbinde dünyayı taşı bu çocuk”, “gözlerinde güneşin sarhoşluğu köpük köpük”. Gelmek, gitmek, çekip gitmek, defolup gitmek, yürümek, beklemek, durmak, çıkıp gitmek yine sıklıkla yinelenen fiillerdendir.

1.3. *Sisler Bulvarı* Kitabının Üçüncü Bölümünde Uzam Sözcükleri

Sisler Bulvarı kitabının üçüncü bölümü 8 şiirden oluşmaktadır. Bu bölümdeki uzam sözcükleri sınıflandırdığında aşağıdaki tablo elde edilir.

Tablo 3. Sisler Bulvarı-Üçüncü Bölüm					
	Özel yer isimleri	Cins isimler ve isim tamlamaları	Sıfat ve sıfat öbekleri	Yer belirteçleri	Uzamda bir hareket/ hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller
Tarz-ı kadim	Beşiktaş	hane, esirler dünyası	X	yakın	X
Kirli yüzlü melekler	İstanbul şehri x2, Yüksekalkaldırım, Cezayir, İstanbul	gemi,sinemalar, sokaklar, yol üstünde x2, karakol, meydanlar,	sokaklar serseri, cadde-i kebir, serseriler kralı İstanbul, meydanlar serseri	sağımız sefalet solumuz ölüm	gelmek, gitmek
Ümitten ümit kesilmez	X	ufuk, fenerler yollar x3, dağın ardında, dağlar	başka mezarlıktır, saatlerin ormanı	X	X
hu	X	X	X	X	gelmek x4
Ölüler ihtiyarladı	X	eller	eski savaş meydanı	X	X
Eskimiş bir saban korkuyor	Çeşmehan Çınaroğlu x2, Çınaroğlu'nun dibinde	tarla x2, toprak x2, dere, mezar, mezarlıkta, çınarın dibinde	X	taraflarında, şarken, garben, tam ortası	gezinmek, basıp geçmek
İstanbul şehri ağlıyor	İstanbul, feshane, Beykoz fabrikası, Türkiye x2, Anadolu, Merinos fabrikası, Bursa, istanbul şehri	minare, tramvaylar, yeraltı, kaldırımlar, toprak	X	arkanızdan	gezmek, çıkmak
Bursa'dan yaylımateş	Karadeniz boğazı, Mudanya körfezi, Marmara denizi, Nilüfer çayı, Uludağ x5, Bursa şehri x7, Muradiye, Merinos fabrikası, Bursa ovası, cumhuriyet alanı, İznik gölü, Serik, Siverek, Türkiye, Arapkir, Süphandağı, Giresun, Erzurum,	bulut, kanatlarının altında, şehir x6, camlar, ova, otobüs, asfalt, minareler, nehir, yelkenler, dağlar, yol, köyler, ayaklarımızın altı, memleket, alem x2, kahveler x2, meyhaneler, stadyumlar, tren	uçsuz bucaksız, gazi Anadolu x2, karanlık salonlarda, bulutsuz açık denizler	üstüne, her köşesi,	tünemek, gezmek x2, inmek

Sisler Bulvarı kitabının 3. bölümünde uzam olarak Türkiye'nin birkaç şehri ve bazı ilçeleri seçilmiştir. Seçilen şehirler İstanbul, Bursa, Giresun ve Erzurum'dur. İlçelerle çağrıştırılan kentler ise Beşiktaş-İstanbul, Muradiye-Van, Mudanya-Bursa, Serik-Antalya ve Arapgir-Malatya'dır. Diğer bölümlerden farklı olarak Merinos fabrikası ve Beykoz fabrikası özel isimli kültürel uzamların yanında Uludağ, Karadeniz Boğazı, Mudanya Körfezi, Marmara Denizi, Bursa ovası, İznik gölü, Nilüfer çayı, Süphan dağı gibi doğal uzamlar da konu olmuştur. Dağlar, dereler, toprak, yollar, kahveler, sokaklar, sinemalar, stadyumlar, meyhaneler, karakol, mezarlıklar, minareler, yelkenler, tren, gemi, vb. ise hem doğal hem kültürel uzamlar olarak şiirlerde yer bulur. “Sokaklar serseri”, “serseriler kralı İstanbul”, “karanlık salonlar”, “bulutsuz açık denizler” gibi esenlikli/esenliksiz uzam betimlemeleri sadece betimlemeyle kalmaz, aynı zamanda bazı uzamları kişileştirirler de. “Sağımız sefalet, solumuz ölüm” gibi yer belirteçleriyle birleşen adlar uzamların özelliklerini nitelemek için kullanılmıştır. Bu bölümde diğer bölümlere oranlara daha az fiil kullanıldığı görülmektedir. “Gelmek”, “gitmek”, “gezmek”, “çıkmaq”, teklifsiz dil düzeyinde kullanılan “basıp gitmek” gibi fiiller yine öznenin hareket arzusunun gücünü gösterir.

1.4. *Sisler Bulvarı* Kitabının Dördüncü Bölümünde Uzam Sözcükleri

Sisler Bulvarı kitabının üçüncü bölümü 14 şiirden oluşmaktadır. Bu bölümdeki uzam sözcükleri sınıflandırdığında aşağıdaki tablo elde edilir.

Tablo 4. Sisler Bulvarı- Dördüncü Bölüm					
	Özel yer isimleri	Cins isimler ve isim tamlamaları	Sıfat ve sıfat öbekleri	Yer belirteçleri	Uzamda bir hareket/ hareketsizlik ya da uzama yönelik bir hareket bildiren fiiller
Dilekçe	X	toprak,yer	X	X	X
Cazgır	X	dağlar, taşlar,meydan x3, yanardağ, diyar	özge diyar	yerinden	çıkmaq,yerinden kaymak
Öküz	Ay	tepe,dağ	Kuyruklu dağ	X	X
Barakmuslu mezarlığı	Barakmuslu mezarlığı x6, Barakmuslu köyü x2, Dardanos x2, Trablus, Balkanlar x3, Sakarya x4, Barakmuslu, Şipka x4	yollar, su x2, toprak x4, köy x4, mezar x5, mapuslar, dağ, mekan ,yadeller x4, çöllerde, meydan	kuş uçmaz kervan geçmez x2, yakılası hane	X	inmek, gelmek

Batı	Menderes yolu x2, Gediz nehri, İzmir, Menemen ovası, Bergama x2, Balıkesir, Bandırma, Çine, Menderes x3	üzüm şehrinden, bağ, bostan, dağlar, derya, toprak x2, batı x2	batılı, eski İzmir şehri, diyâr-ı gurbetlerx2, bulanık menderes	X	gitmek
Tütünkeş	Samanyolu	tütün tarlaları, yol boyları x2	X	X	X
Rinna-rinan-nay	X	X	X	X	X
İskeletler dansı	Madra dağları Başlamış'da Emirâlem'de Maltepe sırtlarında	yollar x4, köy x2, pamuk tarlaları,	kül rengi zeytinlikler, ırak, haneleri katran		gitmek, geçmek
buğda	İspanya'da, Küçük Asya'da, Macaristan'da	toprak, tarlalar x3, şarktan garba şimalden cenuba, yol, dünya x2, şehirler köyler ülkeler, yeri göğü,	beş kıt'a yedi kat yerin altında, binbir diyar	başının üstünde	X
Uzun hava	Kemah pazarı, Kemah yolları	ev, ferânenin kapısı, dağlar	dumanlı dağx4, kahbe dünyax2	X	X
derecikviran	Derecikviran köprüsü x9, Cehennemdere, Karkın, Narköy yokuşu, Samanyolları, Derecikviran x7, Narköy sırtları, Derecikviran çayı x2	toprak, çaylar, köprüx4, dağlar x2, ocak x2, yol	dört duvar	yukarda, başucunda	geçmek, alıp gitmek x4, gelmek,
Mustafa kemal	Sakarya'nın suyu x2, Aksaray x2, Ankara x2, Karadeniz x2, Bandırma Vapuru, Ankara Kalesi, Rasattepe	dağ başı, çayır çimen x2, cihan, vapur, mezar	gümüş dere, altmış üç ilimiz, uca dağlar, dev boyunlu morca dağlar	X	gelip geçmek x2, varıp gelmek, dönüp dolanmak, gezip dolanmak
hayır	Murat dağı, Metristepe, Metristepe göğü	toprak	hoyrat Murat dağı	X	götürmek
Dokuz Eylül	İzmir	kapı	X	X	X

Sisler Bulvarı'nın 4. bölümünde şair bazı şiirleri halk türküsü biçiminde oluşturmuştur. Tekrarlara dayanan ve anlatımsal öğelerden çok az yararlanan bu türde örnek verildiği için, bu örneklerdeki sınıflandırmalarda uzama ait sözcüklerin çok tercih edilmediği, kimi şiirlerde oldukça azaldığı hatta yok olduğu görülür. Bununla birlikte geri kalan şiirlerde yine geniş bir

coğrafyayı uzam edinen şair, Trablus, Balkanlar, İspanya, Madrid, Küçük Asya gibi bölgelere hatta kıtalara uzansa da, yerel olanda kümelenme görülür. Konya Barakmuslu köyündeki, Barakmuslu mezarlığı, Bergama, Bandırma, Çine, Menderes, Kemah, Derecik, Viran köyü, Narköy gibi bir çok ilçe ve köy şiire uzam kılınırken, Ankara, İzmir, Sakarya gibi kentlere de uzanılmıştır. Savaşların ve mücadele yıllarının konu edildiği şiirlerde yine dağlar, çaylar, ovalar, nehirler doğal uzamlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Metristepe, Muratdağı, Madra dağları, Maltepe sırtları gibi doğal uzamlar savaş zamanlarında mücadelenin sürdüğü, yön değiştirdiği, zaferle çıkılan savaşlar sonrası ise sadece coğrafi bir öge olmanın yanında tarihi ve kültürel anlam alanlarına sahip uzamlara dönüşmüş ve sanatta kendine yer bulmuşlardır. Ağırlıklı olarak kırsal hayatın işlendiği bu bölümde; toprak, dağlar, taşlar, tepeler, yanardağlar, çöller doğal uzamlar olarak karşımıza çıkarken; yollar, köyler, şehirler, köprüler, meydanlar, tarlalar, bağlar, bostanlar insan eliyle şekillendirilmiş yarı doğal/kültürel uzamlar olarak karşımıza çıkarlar. Halk türküsü biçimine yaslanan şiirlerde “yadeller”, “diyar”, “hane”, “diyar-ı gurbet”, “şark”, “garb”, “şimal”, “cenub” gibi uzam bildiren eski sözcükler buluruz. “Kuş uçmaz kervan geçmez yerler”, “yakılası haneler”, “hoayat dağlar”, “bulanık Menderes” gibi sıfat ve sıfat öbekleriyle birleşen uzam sözcükleri çoğunlukla eseniksiz imgeler içerir ve doğanın karşısında insanın yetersizliğini vurgular. “Geçmek”, gimek”, “dönmek”, “dönüp dolanmak”, “gezip dolanmak” gibi uzam bildiren fiiller diğer bölümlere oranla oldukça azdır.

2. *Sisler Bulvarı*’nda Sıkça Tekrarlan Başlıca Uzam Türleri

Kitaptaki tüm uzam sözcükleri sınıflandırıldıktan sonra, uzamın türleri de sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırma bitmiş, sonlanmış bir sınıflandırma değildir. İstenirse başka sınıflandırmalar da yapılabilir. Şiirlerin toplamında dokuz uzam türü tespit edilmiş ve uzam sözcükleri bu türlere göre sınıflandırılıp, hangi uzam türünde kümelenmeler görüldüğü, hangilerinin daha az tercih edildiği belirlenmiştir. Belirlenen uzamlar; açık uzam, kapalı uzam, ara uzam, özel uzam, kamusal uzam, kapsayan uzam, kapsanan uzam, doğal uzam ve kültürel uzamdır.

2.1. *Sisler Bulvarı* Kitabının Birinci Bölümünde Uzamın Türleri

Sisler Bulvarı kitabının birinci bölümünde kullanılan dokuz uzam türündeki uzam sözcükleri aşağıdaki şekilde bir dağılım göstermiştir:

Tablo 5. Sisler Bulvarı-Birinci Bölüm								
Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
yol	metro	güverte	güverte	yol	dağ	bar < otel	dağ	yol
dağ	meyhane		otel	şehir	şehir		nehir	şehir
nehir	kale			bulvar	dünya		deniz	bulvar
deniz	bar			rıhtım	orman		körfez	rıhtım
körfez	hapishane			sahil	gemi		sahil	liman
sahil	kahve			liman	meyhane		deniz boyları	bahçe
bahçe	vapur			bahçe	hapishane		kıyı	güverte
deniz boyları	tren			metro	kahve		dünya	metro
kıyı	otel			kaldırım	otel		boğaz	kaldırım
dünya				gemi			kalyon	orman
kaldırım				meyhane			okyanus	gemi
orman				mezarlık			kutup	meyhane
boğaz				arazi			arazi	mezarlık
kalyon				köprü			çöl	kale
mezarlık				sokak			ada	köprü
okyanus				gemi				sokak
kutup				arazi				bar
arazi								hapishane
çöl								kahve
ada								vapur
sokak								tren

Birinci bölümde açık uzam ve kültürel uzam başa baş giden bir dağılım izlerken, bu uzamları doğal, kamusal ve kapsayan uzamlar izlemiştir. Ara uzam ve kapsanan uzam en az seçilen uzam türü olmuştur. Açık uzamın öğeleri ile doğal uzam öğeleri ağırlıklı olarak ortaktır. Örneğin, “deniz”, “orman”, “kıyı” vs. gibi bir çok uzam sözcüğü bu iki gruba da aittir. Kültürel uzamda ise sıklıkla kapsayan uzam öğeleri ile karşılaşılır. Örneğin, “şehir”, “hapishane”, “meyhane”, “otel” uzamları bu iki gruba da dahil olabilir. “İnsanoğlu mekan yapmaya başladı”ya, organik bütünlükten ayrılmaya başlar. Doğal çevreyle kendi yaptığı mekanın arasındaki gerilme, insanın bazen doğal olanı, bazen de yapıları kutsallaştırmaya yöneltmiştir. Bu anlamda her uygarlık, doğal olanla “yapılan” arasındaki gerilim ve etkileşimden beslenmiştir” (Narlı, 2014, s. 33). Şair de bir yandan doğal olana yönelirken bir yandan da kültürel olanın, diğer bir deyişle insan eliyle oluşturulmuş, kurulmuş, yapılandırılmış, doğallığı değiştirilmiş uzamların da öznesi konumundadır.

2.2. Sisler Bulvarı Kitabının İkinci Bölümünde Uzamın Türleri

Sisler Bulvarı kitabının ikinci bölümünde kullanılan dokuz uzam türündeki uzam sözcükleri aşağıdaki şekilde bir dağılım göstermiştir.

Tablo 6. Sisler Bulvarı-İkinci Bölüm								
Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
sokak	metro	duvar	kayık	sokak	metro	ev < şehir	dünya	sokak
yol	gar	cam	ev	yol	şehir	oda < ev	dağ	yol
dünya	kahve	güverte	otel	gar		bistro< şehir	gök	metro
dağ	saat kulesi	kapı	ocak	bulvar durağı			kıyı	memleket
kıyı	gemi	dam	oda	bulvar			karınca yuvası	kayık
nehir	ocak	pencere	sandal	pazar				gar
ada	vapur		yelken	Saat kulesi				ev
toprak	şilep			vapur				kahve
fiyort	deniz feneri			deniz feneri				çiçekçi
takımyıldız	bistro			kilise				duvar
step	oda			sinema				pazar
gök	kilise			kaldırım				sinema
çiçekçi	sinema			metro				kitapçı
pazar	kitapçı			sokak				merdiven
bulvar	tren			kitapçı				saat kulesi
	rıhtım			bahçe				kaldırım
								deniz feneri
								bahçe
								kilise

İkinci bölümde kapalı uzam ve kültürel uzam başa baş giden bir dağılım izlerken, bu uzamları, açık uzam izlemiştir. Kapsayan uzam ve kapsanan uzam en az seçilen uzam türü olmuştur. Kapalı uzam öğelerinin çoğu, kültürel uzam öğeleriyle ortaktır. Örneğin, “kilise”, “sinema”, “metro”, vb. uzam sözcükleri bu iki gruba birden dahil edilebilirler. Şair bu bölümde daha çok insan eliyle oluşturulmuş ve ağırlıklı olarak korunaklı uzamları şiirine uzam seçmiştir.

2.3. *Sisler Bulvarı* Kitabının Üçüncü Bölümünde Uzamın Türleri

Sisler Bulvarı kitabının üçüncü bölümünde kullanılan dokuz uzam türündeki uzam sözcükleri aşağıdaki şekilde bir dağılım göstermiştir.

Tablo 7. <i>Sisler Bulvarı</i> -Üçüncü Bölüm								
Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
dünya	karakol	cam	hane	sokak	şehir	hane < köy	dünya	sinema
ufuk	gemi		eller (yabancı mekan)	cadde	köy		orman	fabrika
dağ	sinema			meydan	mezarlık		dağ	meyhane
orman	fener			yol	karakol		toprak	stadyum
toprak	minare			mezarlık	fabrika		dere	kahve
tarla	tramvay			fener	stadyum		boğaz	köy
dere	yeraltı			kaldırım			körfez	şehir
boğaz	fabrika			şehir			deniz	
körfez	otobüs			asfalt			çay	
deniz	yelken			köy			ova	
çay	meyhane			kahve			nehir	
ova	stadyum			sinema				
nehir	kahve			fabrika				
	tren			stadyum				
				meyhane				
				şehir				

Üçüncü bölümde kapalı uzam ve açık uzam başa baş giden bir dağılım izlerken, bu uzamları; doğal ve kamusal uzam izlemiştir. Ara uzam ve kapsanan uzam en az seçilen uzam türü olmuştur. Bu bölümde şair şiirini hem kapalı, hem açık uzamlar içinde kurmuştur. Yine birden çok uzam sınıflandırmasında yer alan uzam sözcükleri bu bölümde de okuyunucun karşısındadır. Örneğin, “dağ”, “deniz”, “stadyum”, “hane”, vb. sözcükler birden çok uzam grubunun altında sınıflandırılabilir. Ancak bu bölümde diğer iki bölüme oranla uzam sözcüklerinin sayısında azalma vardır.

2.4. *Sisler Bulvarı* Kitabının Dördüncü Bölümünde Uzamın Türleri

Sisler Bulvarı kitabının dördüncü bölümünde kullanılan dokuz uzam türündeki uzam sözcükleri aşağıdaki şekilde bir dağılım göstermiştir.

Tablo 8. Sisler Bulvarı-Dördüncü Bölüm

Açık uzam	Kapalı uzam	Ara uzam	Özel uzam	Kamusal uzam	Kapsayan uzam	Kapsanan uzam	Doğal uzam	Kültürel uzam
toprak	vapur	kapı	hane	yol	samanyolu > dünya	şehir < cihan	toprak	yol
dağ	kale	duvar	ev	meydan	ev > kapı	köy < şehir	dağ	meydan
meydan			ferhane	köy	hane > kapı		yanardağ	köy
diyar			ocak	mezar	mahpushane > koğuş		tepe	mezar
yanardağ				mahpushane	şehir > ev		çöl	mahpushane
tepe				mekan	ülke > şehir		çay	ülke
çöl				yad eller				şehir
samanyolu				şehir				pazar
tarla				ülke				
yol boyu				pazar				
zeytinlik				köprü				
çay				yokuş				
çimen								
çayır								
cihan								
köy								
şehir								
ülke								
pazar								

Dördüncü bölümde açık uzam ağırlıktadır. Bu uzamı; kamusal ve kültürel uzam izlemiştir. Ara uzam, kapsanan uzam ve kapalı uzam en az seçilen uzam türü olmuştur. Yine birçok uzam sözcüğü birden çok uzam sınıfına dahil olmuştur. Örneğin, “köy”, “çöl”, “yol”, “meydan” vb. sözcükler birden çok gruba dahil edilebilir. Açık uzamın ağırlıklı olarak seçilmesi, şairin okuyucusunda bir genişlik duygusunu yaratma ve doğal olandan uzaklaşmama isteğinin yansıması olarak kabul edilebilir. Kapsanan, kapalı ve özel uzamların az kullanılması, şairin kapalı uzamlardan çok, sınırları belirsiz, açık ve yaygın bir uzamı benimsemesi ve insanların serbestçe hareket edebildiği uzamları tercih ettiğinin göstergesidir.

Uzam türleri sınıflandırmasının sonuncunda Attilâ İlhan’ın bu kitaptaki şiir evrenine dair; ağırlıklı olarak açık, kapalı, kamusal, doğal ve kültürel uzam türleri seçtiği görülmüştür. Doğal uzamlardan son derece derinden etkilenen şair, insan eliyle oluşturulmuş kültürel, kamusal uzamları da bu uzamlardan yola çıkarak betimlemiştir. Ayrıca bir kent şairi olarak sıklıkla kapalı uzamları şiirine katan şair, açık uzama yaslanarak imgelem dünyasını genişletmiştir.

3. *Sisler Bulvarı* Kitabında Uzamın İşlevi

“Çevresel imgeler, gözlemci ve çevresi arasında işleyen iki yönlü süreçtir. Çevre, farklılıklar ve ilişkiler ortaya koyar. Gözlemci ise uyum kabiliyeti ve kendi amaçları doğrultusunda gördüklerini seçer, düzenler ve anlamlandırır. Bu şekilde oluşturulan imge, görüleni sınırlandırır ve vurgulanma isteneni vurgularken imgenin kendisi de sürekli etkileşim içinde bulunan çevrenin süzülen algısal girdilerine karşı test edilir. Böylece, verili bir gerçekliğin imgesi değişik gözlemciler arasında oldukça farklılaşabilir. İç bölgelerin düzlüklerinden gelen genç veya bilgisiz bir insan, deniz ya da büyük bir dağ gibi olağanüstü bir oluşum karşısında hayretler içerisinde kalır ve dağarcığında bu oluşumlara karşılık bir sözcük de yoktur” (Lynch, 2017, s. 7). Dolayısıyla aynı mîkan değişik öznelere tarafından farklı değerlendirilecektir. Şair öznenin de mîkanı imgeleştirmesinde söz konusu değişkenler önemli yer tutar. Bu bölümde, *Sisler Bulvarı*’nda uzamın sözcükleri ve türlerini belirledikten sonra, Attilâ İlhan’ın sıklıkla başvurduğu bu uzamları nasıl ele aldığı, bu uzamlara yüklediği anlam alanları, söz sanatları, uzamların özneyi nasıl etkilediği ve dönüşümleri incelenmiştir. Bu incelemede *Sisler Bulvarı* kitabında en sık kullanılan uzamlar ele alınmıştır.

3.1. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Doğal Uzam Olarak “Dağ”

Sisler Bulvarı kitabında sıklıkla kullanılan doğal ve coğrafi bir uzam olarak sınıflandırabilecek ilk uzam “dağ”dır. Dağ; ilk insan için çoğunca heybetli, ulaşılması zor olan, korkutucu bir yer olarak bilinip tanrılaştırılırken, sonrasında bilimin gelişmesiyle ulaşılabilen, tırmanılabilen, hatta patlatılıp içinde yollar, tüneller açılabilen, müdahale edilebilir bir uzama dönmüştür. Korkutuculuğu ve bilinmezliği azalmıştır.

Attilâ İlhan’ın sıklıkla kullandığı bu uzam, kitapta 18 yerde geçer. Bunlardan 4’ünde özel isim olarak “Uludağ” kullanılır. Bu kullanımlardan yalnızca birinde “dağ” karın bulunduğu bir uzam olarak kullanılmış ancak diğer 2 kullanımda bu uzam tamamen başka bir yaşam formuna dönüştürülmüştür. Birinde “bulutlara tünemiş ihtiyar bir akbaba uludağ”, “uludağ köpükler içinde gözlerine kar yağmış” ve son kullanımda ise “artık uludağ’ı silkip atmak ister alnından” dizelerinde, “dağ”ın fiziksel hacmi ufaltılarak, altına düşmüş ve silkip atılabilecek bir nesne ya da bir ter damlası gibi imgeleştirilmiştir.

Madra ve Murat dağlarında ise kişileştirme sanatı kullanılmıştır. “şafak sökmeye durdu madra dağları uyandılar”, “çetin bir yörük kızı hoyrat murat dağı’ndan”, “Gramos dağları büzülür uykusunda titrer” dizeleri buna örnek olarak verilebilir. Cins isim olarak kullanılan “dağ” sözcüğü ise, özellikle çoğul olarak “dağlar” biçiminde kullanılmış, bilinçli bir şekilde

seçilmiş olan bu “gösteren” okuyucunun zihninde tek bir dağ gösterileni yerine, sıradağları canlandırarak ve şairin şiir dilini daha güçlü kılacaktır.

“Dağlar” sözcüğü 4 yerde kişileştirme yaparak kullanılmış ve okuyucunun zihninde genellikle hareketsiz, kaskatı ve heybetlice duran yıkılmaz uzam imgesi yerle edilmiştir. “dağlar uyumuşlardır”, “dağlar sıçrayıp gürlür”, “küfreder küfür üstüne yumrukları sıkılmış dağlar”, “devrilmiş dağlar gibi devler gibi yatanlar”, “uca dağlar dev boyunlu morca dağlar” dizeleri buna örnektir.

Diğer bir kullanımda ise, örneğin “çıkalım hele meydana yanardağ gibi emret” dizesinde, özne uzama benzetilmiş, seçilen uzamın okuyucunun zihninde oluşan “gösterilen”i öznenin kendisine aktarılmıştır. Bir başka deyişle; “meydana yanardağ gibi” çıkan özne, yanardağın tüm özelliklerini kendi gösterilenine katmıştır. Bu uzamın yananlamsal özellikleri olan “öfke”, “birikim”, “heyecan,” “patlama”, “güç”, “kızgınlık” gibi nitelikleri kendine eklemiştir. “söyleyin dağlar taşlar ben selâmsız oğlu bekir” dizesi, halk türküsü biçimine yaslanır ve yine dağ uzamına insanî bir kimlik verilir, onunla konuşulur ve kendisinden bir cevap vermesi beklenir. “Harmadanlı efem önüne katıp dağları deryaya sürmüş” dizesinde ise yine özne tarafından, uzamın gerçek formu bozulmuş, sanki ufalanıp küçültülmüş ve suyla yerinden hareket ettirilmiştir. Bu, aynı zamanda öznenin gücünü de imlemektedir.

3.2. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Doğal Uzam Olarak “Deniz”

Attilâ İlhan’ın şiir evreninde sıklıkla tekrarlanan doğal uzamlardan biri de denizdir. Deniz; hem çok çeşitli canlıların yuvası, hem de insanın üzerinde araçlarla hareket ettiği, araştırma yaptığı, içine daldığı, yüzdüğü bir doğal, coğrafi uzamdır. Aynı zamanda insan türünün ekmek yediği ve beslendiği kültürel bir yerdir. Eski çağlarda (dağda olduğu gibi) yine kendisinin enginliği, büyüklüğü, dalgalı, fırtınalı halinden korkulduğu için tanrılaştırılmış, hem tapılmış, hem kaçılmış, hem de onsuz edilememiştir. Yine bilim ve teknolojinin gelişimiyle daha iyi tanınmış ve bu uzamla uyum sağlanmaya çalışılmıştır.

“Uzamın simgesel işlevi özellikle betimlemelerde kullanılan eğretileme ve düzdeğişmecelerin incelenmesiyle ortaya çıkar” (Kıran & Kıran, 2007, s. 250). Attilâ İlhan’ın da şiirlerinde sıklıkla kullanılan “deniz” onun gitme özlemini okuyucuya yansıtır. 20 kereden fazla kullanılan bu uzam, bazen özel isim, bazen cins isim olarak, çoğunlukla da çoğullaştırılarak “denizler” şeklinde şiire dahil edilmiştir. Buradaki amaç, denizin fiziksel olarak zaten geniş, engin, uçsuz bucaksız görüntüsünü zihinde daha da genişletmektir. Örneğin, “denizler kızılca kıyamet akıp geçiyor” dizesinde denizlerin sanki bir nehir gibi

aktığı vurgulanmış, uzamın özelliği değiştirilmiştir. Akan deniz değil nehirdir. Böylece hiçbir yere gitmeyecekmiş hissi veren denizin tabiatı değiştirilip, nehirle bir kılınmıştır. Nehir, “gösteren”i söylenmeden “gösterilen”iyle çağrıştırılmıştır. “Kalbin cebimde bir yerimdeydi denize düşürdüm” dizesi ise aslında bu uzamın özne üzerindeki etkisini düşündürür. Deniz, enginliği ve derinliğiyle kendi içine düşen nesneleri kaybedecek silecek, ya da alıp başka kıyılara atacak güçtedir. Şiirdeki özne de, sevdiğinin kalbini denize düşürerek onu kaybetmiştir. “akdeniz’in elindeydim söz temsili” dizesinde, deniz uzamının özne üzerindeki hükmedici gücü vurgulanır. Deniz insandan güçlüdür ve onu teslim alır.

“şiir deniz gibi kımıldıyordu” dizesindeki uzamın özellikleri şiire aktarılmış, şiir adeta yaşayan, içinde varlıklar saklayan, akışkan, engin bir su gibi tasvir edilmiştir. “Sarıyer’de balıkçılar denizi çekiyordu/deniz büyük büyük içini çekiyordu” dizesinde uzam canlı bir varlık olan balığa benzetilmiş, hemen ardından kişileştirme sanatı kullanılarak insana benzetilmiştir ve “çekmek” fiilinin çok anlamlılığından yararlanılmıştır. Okuyucudaki uzam imgesinin bilinçli olarak biçiminin bozulması ve hızla biçim değiştirmesi, zihindeki alışılmış gösterileni yıkma çabasıdır. “ayaklarının dibinde en çocuk sesleriyle deniz” dizesinde ise, doğal uzam olarak kabul edilen denizin uslu dalgalarının çıkardığı ses, çocuk sesleriyle özdeşleştirilir. Burada hırçınlık değil masumiyet vardır. “yarı geceden sonra denizden bir dost gelecek” dizesi ise şiirdeki öznenin iyi birini beklediği ve bu kişinin denizden geleceğini duyumsatır. Burada deniz aslında hayali kurulan bir uzamdır. Gelecek kişi belki denizde bir gemidedir, belki de denizin karşı kıyısında bir karadadır ve bu uzam bir buluşmaya araç kılınmıştır.

3.3. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Doğal Uzam Olarak “Nehir”

“Nehir” de, şiirde doğal uzam olarak kendine yer bulmuştur. “nehirlerle birlikte denizlere kavuştum” dizesi, öznenin bu uzamla bütünleşerek başka bir uzama varmasını vurgular. Nehirle birlikte hareket eden özne, onun özelliklerini edinmiştir. “nehir yürek gibi kabarmıştı rüzgâr esiyordu” dizesinde uzam bir organla özdeşleştirilmiş, aslında “yürek kabarması” olarak kullanılan deyimdeki mecaz anlam “nehrin kabarması” olarak kullanılan bir doğa olayına aktarılmıştır. Diğer yandan, nehrin suyunun yükselmesi sıklıkla “nehir kabarması” olarak ifade edilir. “İznik gölü’nden akıyor bir nehir gibi bu rüzgâr” dizesinde ise uzam, bir doğa olayı olan rüzgarla eşleştirilmiştir. Rüzgar eser, nehir akarken, rüzgarın bir nehir gibi akması; biri havada, biri yerde birbirine paralel seyreden, hareket eden iki öğeyi bitştirmiştir.

3.4. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Doğal Uzam Olarak “Çay”

“Şiirsel imge, yeniliği ve etkinliği içinde kendine özgü bir varlığa, kendine özgü bir dinamizme sahiptir” (Bachelard, 2008, s. 6). Attilâ İlhan’ın da dizelerinde bu dinamizm görülür. “saçları hep öyle perişan nilüfer çayı’nın” dizesinde Nilüfer çayı kişileştirilmiş, çayın üzerine dökülmüş yapraklar dallar, saça benzetilmiştir. “çayın havlamaları onu çekip nerelere götürür” dizesinde çay köpeğe benzetilmiş, uzamın kendine özgü sesi bir hayvanın sesiyle özdeşleştirilmiştir. Halk türküsü biçimine öykünen “şol derecikviran çayı akar ekmek deyu deyu” dizesi ise Derecikviran çayını konuşturmuş ve çayın “ekmek” diyerek aktığını vurgulayarak, kırsaldaki halkın fakirlik sorununa vurgu yapmıştır.

3.5. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Doğal Uzam Olarak “Orman”

“Orman” da doğal bir uzam olarak şiirde yer almıştır. Hem tehlikeli, hem güzel, hem faydalı, hem korkutucu bu uzamın geçtiği dizelere örnek vermek gerekirse: “heyecanlı ormanlar heyecanlı insanlar” dizesi ormanın içinde birçok tür barındırdığını, sabahları tüm canlıların kendilerine özgü sesleriyle uyandığını bize hatırlatır. Heyecanlı olan insandır. Orman kişileştirilmiştir. “şimdi yine saatlerin ormanında tek başınasın” dizesinde ise “saatlerin ormanı” tamlaması zamanın insan üstündeki gücünü vurgular. “sonra bir adam uğultulu ormanı omuzlarına almış” dizesi ise yine uzamı gerçek boyutundan küçültmüş ve bir insanı büyütürken onun omzuna yüklemiştir. Ayrıca burada uğuldayan orman değil, ormanın içindeki bazı canlıların sesi ya da rüzgarla birleşen yaprak sesleridir.

3.6. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kapsayan Uzam Olarak “Dünya”

“Dünya” ise; hem içinde yaşadığımız tüm fiziksel gerçekliğimizi kapsayan, bize yuva olan gezegen anlamında, hem de kişinin ruhsal varoluşunu, düşünce sistemini kapsayan zihinsel bir bilinç anlamında kullanılmıştır. “3.cü arz derecesinde bir adam durdu/dünya da durmuştu artık dönmüyordu” dizesinde “dünyanın durması” aslında fiziksel olarak imkansıza yakındır. Ancak özne için olumsuz bir durumun oluşmasıyla sanki dünya durmuştur, artık dönmüyordur. Bu olumsuzlama, yine okuyucunun zihnindeki kalıpları yıkmak üzere tasarlanmıştır. “üçüncü paralelde eski bir dünya gibi batacağım/malgaş halkı birkaç yüzyıl hikâyemi anlatacak” dizelerindeki “eski dünyanın batması” yine fiziksel anlamda yaşansa bir felaket, hatta kıyamettir. Özne kendi sonunu, bir dünyanın batışı olarak genişletip, büyütür ve son derece önemli hale getirir. Öyle önemlidir ki; yüzyıl boyunca Malgaş halkı tarafından hikayesi anlatılacaktır. Özne kendi biçimini bozup uzama dönüştürmüştür.

3.7. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kültürel Uzam Olarak “Sokak”

Kültürel ve kamusal bir uzam olarak kabul edilen “sokak”, insanın doğayla girdiği mücadelede kendi varlığının altını çizdiği bir yapıdır. Şehir hayatının vazgeçilmezi olan sokaklar; ayıran, buluşturan, sınır çizen, uzamları bölen bir yapıdır. *Sisler Bulvarı*’nda sıklıkla karşımıza çıkar. “sokaklar benim ben sokakların” dizesinde sokak kişileştirilip bir insana sahip olabilecek bir varlığa dönüştürülmüştür. Özne ile uzam karşılıklı olarak yer değiştirmektedirler. “sefalet akıyor gürül gürül sokaklardan” dizesinde ise bu uzam yoksulluğun dolup taşıdığı bir uzamdır. Sefaletin bir nehir gibi aktığı çağrışımı, sokak uzamını bu nehrin aktığı yatağa dönüştürür ve sefaletin büyüklüğünü imler. “sokaklar yorulur uykuya varıp gelirler” dizesinde de yine bu uzam yorulan, uykusu gelen canlı bir varlığa dönüştürülmüştür.

3.8. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kültürel Uzam Olarak “Gemi/Vapur”

Attilâ İlhan şiirinin vazgeçilmez uzamlarından birisi de gemidir. Gemi uzamı, insanları su üzerinde bir yerden bir yerlere taşıyan yarı kapalı kültürel bir uzam olarak kabul edilebilir. İçinde sürekli “gitme” özlemiyle yaşayan şair-özne için vazgeçilmez bir uzamdır gemi. “gemiler yorgun ve uykuludur, sabattır saat beş buçuktur” dizelerinde kullanılan kişileştirme sanatı uzamı insanlaştırır, ona bir can katar. “elleri gelip giden gemileri taşımaktan yorulmuş üç liman işçisi” dizesinde ise, yine uzamın biçimi bozulup, küçültülmüş ve limanda çalışan işçilerin avuçlarına sığdırılmıştır. Burada liman işçilerinin emeklerinin değeri vurgulanmış, öznenin fiziksel olarak çok daha büyük ve ağır olan bu nesnenin, işçiler sayesinde çalışıp ayakta kaldığı düşüncesi sezdirilmiştir.

“cadde-i kebir: bütün ışıklarını yakmış bir gemidir” dizesindeki “cadde-i kebir” büyük cadde anlamına gelir ancak, şairin yaşadığı tarihe göre bakıldığında; İstanbul’daki İstiklal Caddesi’nin eskiden bu şekilde adlandırıldığı, çok daha sonrasında ise Taksim’de bir kafeye isim olarak konulduğu görülür. Bir caddeyi bütün ışıklarını yakmış bir gemiye benzetmek aslında; kara parçasında açık olan bir uzamı, deniz üstünde gezen yarıkapalı bir uzama yaklaştırmak ve iki farklı uzamın anlam alanlarını kaynaştırmaktır. Şairin ünlü şiirlerinden biri olan “Cinayeti Kör Bir Balıkçı Gördü” şiirinin uzamı vapurdur. Hatta bu uzam şiirin neredeyse öznesi haline gelmiştir. “vapur ecel teri döküyordu / gizli gizli şimşek çakıyordu”, “haliç’te bir vapuru vurdular dört kişi/demirlemişti eli kolu bağlıydı ağlıyordu”, “vapur kudurdu kuduz gibi böğürdü/hiç biriniz orada yoktunuz” dizelerinde vapur yine kişileştirilmiş, cinayete kurban giden bir insanın imgesi vapura aktarılmıştır. Böylece cansız bir uzam olan vapur okuyucunun zihninde canlı kılınmıştır.

3.9. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kültürel Uzam Olarak “Mezarlık”

“Mezarlık kuşkusuz sıradan kültürel mekanlara göre “öteki” bir yerdir; yine de kentin, toplumun bütün mevkileri ile ilişkide olan bir uzamdır. Çünkü her bireyin mezarlıkta akrabaları vardır” (Narlı, 2014, s. 23). Bu mēkan insan eliyle oluşturulduğu için kültürel bir uzam olarak da kabul edilir. Ancak doğa ile de çok yakın ilişki içindedir. Ölüm, hayatın sonlu oluşunun ve canlıların son durağı olarak olumsuz, esenliksiz anlamlar taşımaktadır. Attilâ İlhan, Barakmuslu köyündeki mezarlığı şiirine uzam kılarken, insan için olumsuz anlamlar içeren bu uzamı bazı dizelerinde olumlu kılmaya gayret etmiştir. “barakmuslu mezarlığı kımıldanır için için/barakmuslu mezarlığı’nda seyrân seyrân ölüler” dizeleri mezarlığın ölülerin uzamı olmasına rağmen hareketli, canlı bir yer olduğunu, ölülerin ruhlarının toplu halde mezarlıkta gezindiğini vurgular. Bu şiirde zıtlıkların bir arada kullanılması sanatından yararlanılmıştır. “mezarlıkta ölüler akşam sabah üç kol çengi”, dizesinde ölüler müzikle birlikte dans eden kalabalık topluluklara benzetilmiş, “gece düşer barakmuslu mezarlığı dirilir” dizesinde ise ölümlerle dirimin karşıtlığından yararlanılmış ve ad aktarması ile mezarlık diriltirmiştir. Oysa dirilecek birileri varsa bu mezarlık değil mezardaki ölülerdir. Uzam, içinde bulunun öznelere de kapsayarak özneleşmiştir. “benim mezarım yoktur dardanos şehitlerindenim” dizesinde ise şiirin öznesi uzamsızlık vurgusu yapar. Bir insan için mezarının olmaması olumu bir anlam içermez. Şiirdeki savaş ve ölüm izleklerine paralel olarak seçilen mezarlık uzamı, savaş zamanlarında çok kıymetli bir uzam haline gelir çünkü bir savaşta canından olup sonunda mezarı bile olamamak insan-özne için hayli esenliksiz bir durum olarak kabul edilir.

3.10. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kültürel Uzam Olarak “Tren”

“Tren” de yine insan eliyle yapılmış, insan ya da yük taşıyan bir araç ve aynı zamanda bir kültürel uzamdır. Sürekli gitmeyi düşleyen bir şair için de vazgeçilmez uzamlardan biridir. Attilâ İlhan şiirinde sıklıkla rastlanılan bu uzam, özneyi bulunduğu yerden çıkarıp başka yere götürmeye yarar, bazen öznelere birbirinden ayırır, bazen de onları gitmeye özendirirler. İlhan’ın döneminde trenin ulaşım için çok önemli bir araç olduğunu da unutmamak gerekir. “on iki otuz beş’te napoli garı’nda bir tren/çırpınıyordu aşağılık bir gemici barında” dizesinde, İtalya’nın önemli kıyı kentlerinden birinde bir tren betimlenmiş, bu betimlemede yine uzam kişileştirilmiş, kendisine can verilmiştir. “bir mısra yeter geceleyin bir tren gibi pırıl pırıl” dizesi ise birbirinden bir hayli uzak olan iki öge, tren ve mısrayı birleştirir. Trenin o dönemde, insan hayatında yeni ve önemli bir taşıt olması ile, şair için çok önemli olan mısranın bitleştirilmesi, yine trenin raylar üzerinde akıp gitme hareketinin, akıcı mısra ile bütünleştirilmesinden oluşturulmuştur. Bir mısranın gecede giden bir tren gibi pırıl pırıl olması, akıcılık olgusunu

imler. “bir trene binmek rastgele defolup gitmek istiyorum” dizesinde, tren düzenlamıyla bir taşıt olarak kullanılmış gibi gözükse de, “rastgele defolup gitmek istiyorum” diyen öznenin bulunduğu uzamdan hoşnut olmadığı ve kaçmak istediğinin altı çizilir. Böylece tren kurtarıcı uzam rolüne büründürülür. “tren düdükları iç içe giriyorlar/aklımlı fikrimi çeliyorlar” dizesi ise, tren düdükları öznenin bulunduğu uzamdan başka bir uzamı hayal etmesine neden olduğunu vurgular. Bir uzam, özneye başka bir uzamı özendirir.

3.11. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kültürel Uzam Olarak “İstanbul”

İstanbul hem tarihi, hem kültürel açıdan bir çok medeniyete başkentlik etmiş çok önemli bir uzamdır. Kuşkusuz, bu tarihi ve kültürel dokunun sanata da yansımaları olacaktır. Kendini bir kent şairi olarak tanımlayan Attilâ İlhan için de İstanbul vazgeçilmez bir uzamdır. Hem zorlu ve çetin, hem de albenisi yüksek bir şehirdir İstanbul. “İstanbul soluk yeşil bir tramvaydı/ Sultanahmet demişti inliyordu” dizesinde, şehir bir tramvaya benzetilirken aynı zamanda da kişileştirme yapılarak acı çeken bir varlığın özelliği olan inleme durumu şehrin anlam alanına yüklenmiştir. Burada da görülen uzam ve cansızdan canlıya hızlı geçişler okuyucunun zihnindeki alışılmış kalıpları bozar.

“sen ne dersin İstanbul/sen garip bir şair olsan söyle ne halt edersin”, “sen söyle serseriler kralı İstanbul/sen söyle iki gözüm/hangi merhem çâredir şu bizim yaramıza” dizelerinde İstanbul yine kişileştirilmiş ve şiir öznesi tarafından kendisi ile konuşulmakta ve dertleşilmektedir. “Serseriler kralı İstanbul” hem zordur, hem de özne için çok değerlidir. Aslında öznenin derdi de İstanbul’dan gelmektedir. Yara yokluktur, yarayı açan da şehrin pahalılığı ve işsizliktir. Şair kendini bir şehir karşısında çaresiz ve güçsüz hissedip ondan yardım bekler. “kahrolasın İstanbul şehri”, “bırakın İstanbul şehri kana kana ağlasın” dizelerinde öznenin bir uzama karşı ilendiği görülmektedir. Bu da uzamın kişileştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Kahrolan, kana kana ağlayan insandır. İstanbul zorlu, tehlikeli, acımasız bir insan biçimine büründürülmüştür.

3.12. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kültürel Uzam Olarak “Paris”

“Paris’te ev yoktur. Büyük kentte oturanlar, üst üste konmuş kutularda yaşarlar: “Paris’teki odamız,” der Paul Claudel, “dört duvarıyla bir tür geometrik yer, imgelerle, biblolarla ve dolabı andıran bu yerin içine koyduğumuz dolaplarla döşediğimiz saymaca bir deliliktir.” Sokak numarası, kat numarası, bize ait bu saymaca deliliğin yerini belirler; ne var ki, konutumuzun çevresinde ne bir uzam vardır, ne de kendi içinde bir dikeylik” (Bachelard, 2008, s. 65). Paris de kimileri için tüm sıkışmışlığına rağmen, hem tarihsel, hem kültürel

olarak Avrupa coğrafyasındaki başkentler içinde çok önemli bir yere sahiptir. Attilâ İlhan çeşitli zamanlarda sıklıkla Paris'te bulunmuş ve bu kent onu derinden etkilemiştir. “utanmasam bilet parası dilenecektim/paris diye ölecektim uzaktan” dizelerinde Paris; hayali kurulan, son derece özlenen ve gidilmesi arzu edilen bir uzam olarak okuyucunun karşısına çıkar. Şiirdeki özne için o kadar önemlidir ki; oraya gitmek için neredeyse ölecektir, ancak maddi yetersizliklerden ötürü o uzama gidemez. “on iki elli beş'te içimde isyan çıktı/ paris çıldırmıştı ben çıldırmıştım” dizelerindeki Paris artık hayali kurulan bir uzam değil, içinde yaşanan bir uzamdır. Özne kendisini Paris'le eş tutar ve içindeki isyan duygusunu Paris'e aktarır. Paris'te o yıllarda da yine grevler gündemdedir. Şair bu yaşantıyı kendi halkına aktarmak ister. Özne adeta kentin bir izdüşümü gibidir. “şimdi benim gözlerim paris'te marivaux sinemasında/ bir çift kara maça gibi yorgun ve uykusuz” dizelerinde ise, Paris artık içinde yaşanılması kanıksanmış bir uzamdır. Kentli bir öznenin modern hayatın zorluklarından bunalmasını izlek edinen şiir, kentlerin eğlence/kültür yerlerinden biri olan sinemada dahi sıkılan özneyi okuyucuya duyumsatır.

3.13. *Sisler Bulvarı* Kitabında Bir Kültürel Uzam Olarak “Köy”

Köy yine insan tarafından oluşturulan, ancak şehirden çok daha doğaya yakın olan bir kültürel uzamdır. Attilâ İlhan, *Sisler Bulvarı* kitabında uzam olarak sıklıkla şehirleri uzam kılrsa da, köylerden uzak kalmamıştır. Köy onun şiirlerinde çoğunca yoksulluğun ve zor yaşam şartlarının olduğu uzamlar olarak vurgulanır. “dağ köylerinde yosun bağlamış sefalet”, “yol bulunmaz iz bulunmaz köyler” dizeleri, köy coğrafyasının çetin şartlarını ortaya koyarken, “karanlıkta bizden ırak ağlıyor köylerimiz” dizesi ise, örtük olarak şehri merkez alarak, köyü bu uzama uzak ve yalnız bir uzam olarak kabul eder ve ulaşamamanın, yardım edememenin, eşit biçimde kentleşememenin sıkıntısı sezdirilir. “ben bu köyde doğmuşum bu köyde ölmek isterim” dizesinde, özne kendini uzamla bütünleştirmiştir. Köy insanının bulunduğu uzama bağlılığı vurgulanmış, “söz temsili hani içim geçmiş de bizim köyde” dizesinde ise köy, güven duyularak uyunabilen bir uzam olarak hayal edilmiş ve bu şekilde ele alınmıştır.

4. *Sisler Bulvarı*'nda Uzam-Zaman İlişkisi

Zaman ve uzam karşılıklı olarak birbirini etkileyen önemli iki ulamdır. Örneğin, zaman bir uzamı esenlikliyen esenliksiz duruma getirebilir, ya da yıllar geçtikçe aynı uzam değişip gelişebilir. Tam tersine, bozulup yok olabilir de. Zaman elle tutulup gözle görülmese bile, uzamın üzerindeki etkileri somuttur. Yazınsal sanat ürünlerinde de son derece önemli olan zaman ulamı, konu şiir olduğunda iyice karmaşıklaşır. Çünkü şiirde her yapı eksiltili, örtük

ve gündelik dil kullanım ölçütlerine göre başkalaşmıştır. Ancak açık da örtük de olsa, hiçbir zamansal öge içermeyen bir şiir yazabilmek neredeyse imkansızdır.

Fiziksel dünyada insanların takvim zamanından oluşan sabah, öğle, akşam ve gece dilimleri sanat ürünlerinde de karşılığını bulur. Attilâ İlhan da, diğer birçok şair gibi akşam ve gecedan ağırlıklı olarak etkilenmiştir. Sabah ise az sayıda dizede karşımıza çıkar. “ve bakarsın üflenir sokak lâmbaları şehrin/öksüz bir çocuk gibi sabah olur” dizesi insana gece ayrı, sabah ayrı gözükten sokakları betimler. Sabahı öksüz bir çocuğa benzetmesi, aynı zamanda okuyucuya şehrin sokaklarında henüz kimselerin olmadığını ve yalnızlık duygusunu sezdirir. Zaman, uzamı değiştirmiştir.

“halic’te yaşlı bir şileb ağladı ben ağladım/kulaklarımın içinde çığlık çığlığa bir akşam” dizesinde, şiirdeki öznenin kulaklarının içinde çınlayan akşam neredeyse somut bir varlığa dönüştürülmüştür. Akşam, insanın gözünün görebildiği her yerdeyken kulağında çığlık çığlığadır. Yani göz organıyla gözlemlen bir doğa olgusu, kulak organıyla algılanmış ve sese dönüştürülmüştür. “Çığlık çığlığa bir akşam” esenliksiz bir betimlemedir ki; şiirdeki özne yaşlı bir şileple beraber ağlar. Akşam, hem uzamı, hem özneyi dönüştürmüştür.

Gece, zaman dilimi olarak insanları da, sanatçıları da hep derinden etkilemiştir. “eflâtun gözlerin olduğunu bilmiyordum/gece yarısını yaşamaktan yorgunum” dizesinde, gece yarısını yaşamaktan yorgun olan özne aslında yaşadıklarından yorgundur, gece gündelik yaşantının gözden geçirildiği ve kişisel hesaplaşmaların yapıldığı bir sorgulama dilimidir. “ellerinin üstünde gece ne kadar geniş” dizesinde ise, ellerin üstüne sığdırılmış gece daha sonra “geniş” sıfatı kullanılarak genişletilmiştir. “gözün gönlün kararmış sen nasıl geceseñ hey gidi” dizesinde ise, özne geceyi kişileştirip onunla konuşmaya başlamış, zaten karanlık olan geceye “gözün gönlün kararmış” deyimini ekleyerek, karanlığın derecesini daha da koyulaştırmıştır.

Sonuç

Yapılan çalışmada Attilâ İlhan’ın *Sisler Bulvarı* kitabındaki 39 şiirde uzamın sözcükleri, türleri ve işlevleri yazınsal göstergebilim ilkeleri esas alınarak incelenmiştir. İncelemenin sonucunda; Attilâ İlhan’ın bu kitapta ağırlıklı olarak doğal, açık ve kültürel uzamları seçtiği görülmüştür. Kurgusal olmayan çok geniş bir coğrafya şiire uzam kılınmıştır. Sıklıkla tekrar edilen uzamlar farklı şiirlerde, farklı bağlamlarda kullanılmıştır.

Şairin söz sanatlarından yararlanarak, uzamların fiziksel boyutunu değiştirdiği (uzamları küçülterek, büyülterek, daraltarak, genişleterek vb.) belirlenmiştir. Cansız uzamları hayvan ya da insanlaştırarak canlı kıldığı, uzamı bozarken ise sıklıkla kişileştirme sanatından

yararlandığı, anlam ve ad aktarmaları yaparak, kimi zaman amaçladığı dil göstergesini hiç kullanmadan, başka bir dil göstergesiyle onu çağrıştırdığı, kimi zaman da farklı gösteren kümelerini birbirine aktararak, okuyucunun zihninde olan alışıldık gösterilen kümelerini yıkmayı amaçladığı saptanmıştır. Ayrıca, şair okuyucuyu; uzamın özneye/eyleyene, öznenin/eyleyenin ise uzama dönüşümünün dışında ayrıca özlenen, hayal edilen, gidilmesi arzu edilen uzamlar ve tam tersi kaçılmak istenen, terk edilmek istenen uzamlarla da kendi şiir dilini kullanarak tanıştırmıştır.

Şiir dilinin kapalı, eksilti yapısı kendisini anlatı metinlerinden farklı kılssa da, bu çalışmanın sonucunda; uzam ulamının şiirde belirleyici bir rol üstlendiğini ve şairin yaratıcılığını, göstergeler evrenini nasıl kurduğunu, anadilini kullanma becerisini ve biçemi ile ilgili yönlerini açığa çıkarttığı görülmüştür.

Kaynakça / References

- Bachelard, G. (2008). *Uzamın Poetikası*. (A. Tümertekin, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bertrand, D. (2000). *Précis de Sémiotique Littéraire*. Paris: Nathan.
- İlhan, A. (2001). *Bütün Şiirleri: 2 Sisler Bulvarı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kıran (Eziler), A. (2005). Şiir Çözümlemesi, Dilbilimsel Yöntemler ve Araçlar. *Türkbiilg*, 10, 17-33.
- Kıran, Z., & Kıran (Eziler), A. (2007) *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Lynch, K. (2017). *Kent İmgesi*, (İ. Başaran, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve Mekân*. Ankara: Akçağ Yayın.
- Taşcıoğlu, M. (2013). *Bir Görsel İletişim Platformu Olarak Mekân*. İstanbul: YEM Yayın.
- Yücel, T. (1979). *Anlatı Yerlemleri, Kişi/Süre/Uzam*. İstanbul: Ada Yayınları.